

Białystok, dnia 10.12.2014 r.

**STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
JANUSZA WAŁACHA P.T. :**

**UPRAWNIENIA PROCESOWE ZATRZYMANEGO
I TYMCZASOWO ARESZTOWANEGO W ŚWIETLE
ZASADY PRAWA DO OBRONY**

Rozprawa doktorska składa się z sześciu rozdziałów, które zostały poprzedzone wstępem. Zawiera on w szczególności cele przyświecające podjęciu powyższej tematyki, jak również przedstawienie podstawowych problemów z nią związanych.

We wstępie rozprawy wskazano, że prawo do wolności jest jednym z podstawowych praw człowieka, ukształtowanym i szczegółowo uregulowanym w systemie prawnym demokratycznego państwa prawnego. Wolność osobista stanowi jedną z fundamentalnych wartości każdego człowieka oraz jest dobrem przypisanym człowiekowi w sposób naturalny. Nie może zatem dziwić, iż ochrona wolności jednostki przyświeca zarówno regulacjom Konstytucji RP, wielu aktom prawa międzynarodowego, jak też naczelnym zasadom procesu karnego. Wśród podstawowych zasad postępowania karnego kluczowego znaczenia nabiera zasada prawa do obrony, jako fundament rzetelnego procesu karnego. Współczesne uregulowania prawne dotyczące wolności i bezpieczeństwa jednostki powiązane są z wolnością od arbitralnego stosowania izolacyjnych środków przymusu w procesie karnym.

Rozdział I - Rys historyczny.

Rozdział opisuje historyczny model instytucji zatrzymania i tymczasowego aresztowania oraz uprawnień zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w okresie obowiązywania kodeksu

postępowania karnego z 1928 r. oraz z 1969 r. Nakreślone tło historyczne przedstawia dotychczasowe podejście do tych regulacji, obowiązujących w różnych ustrojach politycznych-prawnych.

Rozdział II - Uprawnienia zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w świetle standardów międzynarodowych oraz polskiego standardu konstytucyjnego stosowania izolacyjnych środków przymusu

W rozdziale tym omówiono standardy stosowania tymczasowego aresztowania i zatrzymania wynikające z następujących aktów prawa międzynarodowego: Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Przedstawiono ponadto nadmierne stosowanie tymczasowego aresztowania w polskiej praktyce procesowej w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Przedstawienie tego zagadnienia ma istotne znaczenie, gdyż Rzeczpospolita Polska corocznie wypłaca znaczne kwoty tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia osobom wobec których bezzasadnie zastosowano zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie. Związane jest to właśnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, który wskazał że problem ten ma charakter strukturalny.

Na zakończenie rozdziału opisano uprawnienia zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w świetle polskiego standardu konstytucyjnego. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02.04.1997 r. , wywiera bowiem znaczący wpływ na kształt systemu prawnego, w tym również w zakresie postępowania karnego gwarancje związane z zatrzymaniem i tymczasowym aresztowaniem.

Rozdział III - Charakterystyka instytucji zatrzymania i tymczasowego aresztowania .

Niniejszy rozdział przedstawia instytucje zatrzymania i tymczasowego aresztowania w obowiązującym porządku prawnym. Charakterystyka niniejszych izolacyjnych środków przymusu stanowi wyjściowy punkt do kluczowych rozważań związanych z tematem rozprawy, a mianowicie uprawnień procesowych zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w świetle zasady prawa do obrony. W tej części rozprawy ujęto przesłanki stosowania zatrzymania karnoprosesowego oraz instytucji tymczasowego aresztowania. Ponadto wskazano na ograniczenia instytucji zatrzymania i tymczasowego aresztowania.

Rozdział IV - Systematyka uprawnień procesowych zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego wynikających z zasady prawa do obrony.

Powyższy rozdział obejmuje przegląd rozważań w przedmiocie procesowych uprawnień zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego w zakresie zasady prawa do obrony, z podziałem na uprawnienia wynikające z prawa do obrony materialnej oraz z prawa do obrony formalnej. Jednakże na wstępie niniejszego rozdziału zostaje omówione pojęcie zasady prawa do obrony oraz jej znaczenia w polskim procesie karnym.

Rozdział V - Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

Niniejsza część rozprawy doktorskiej została poświęcona zagadnieniom związanym z uprawnieniem zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługujące w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Szczególny akcent położony został na tryb postępowania w sprawach o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tytułu niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania.

Rozdział VI - Uprawnienia tymczasowo aresztowanego w świetle badań aktowych.

Niniejsza część rozprawy doktorskiej obejmuje przedstawienie przeprowadzonej analizy 200 postępowań Sądu Rejonowego w Giżycku, przeprowadzonych w celu zbadania wykorzystywania uprawnień przez tymczasowo aresztowanych. Rozdział ten ma na celu zbadanie na podstawie analizy konkretnych akt spraw sądowych praktycznej strony stosowania uprawnień tymczasowo aresztowanych. Po przeprowadzonej charakterystyce spraw objętych badaniem, zamieszczono wnioski z przeprowadzonych badań akt sądowych. Kryteria jakie przyjęto do badań akt sądowych dotyczyły:

- 1) korzystania przez podejrzanych z uprawnień procesowych w zakresie zaskarżania zapadłych wobec nich postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania oraz udziału obrońcy w toku prowadzonego postępowania,
- 2) zasadności zastosowania tymczasowego aresztowania oceniana przez pryzmat prawidłowości przyjętej oceny występowania przesłanek ogólnych i szczególnych tego środka oraz zasady minimalizacji jego stosowania, rozumianej jako uznanie konieczności stosowania tymczasowego aresztowania w celu prawidłowego zabezpieczenia toku prowadzonego postępowania, przy niemożności realizacji tych celów poprzez zastosowanie środka zapobiegawczego o charakterze wolnościowym,
- 3) prawidłowości wydanych postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, z uwzględnieniem jego

obligatoryjnych elementów w tym kompletności uzasadnień wydanych orzeczeń,

- 4) wyjaśnienia w wydanych postanowieniach o zastosowaniu tymczasowego aresztowania z jakich powodów nie uznano za wystarczające zastosowanie wolnościowego środka zapobiegawczego, jak również czy zbadano występowanie przesłanek obligujących do odstąpienia od stosowania tymczasowego aresztowania.

Zakończenie rozprawy doktorskiej zawiera podsumowanie pracy, ze szczególnym uwzględnieniem możliwych sposobów poprawy niewłaściwej praktyki sądowej. Przeprowadzona analiza orzecznictwa ETPC dowodzi, że polska praktyka wymiaru sprawiedliwości prowadzi do przewlekłości tymczasowego aresztowania w przeważającej liczbie przypadków na etapie postępowania sądowego, w szczególności w sprawach sądów okręgowych jako sądów I instancji. W tym też zakresie najbardziej rysuje się problem praktyki długotrwałości tymczasowego aresztowania, co wymaga zarówno zmiany w zakresie samego ustawodawstwa, jak również podejścia sędziów i prokuratorów do praktyki stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego.

Poprzez ingerencję w sferę chronionych wolności obywatelskich, jeszcze przed wydaniem wyroku sądowego, środki przymusu procesowego nabierają znaczenia niezwykle ważnych instytucji postępowania karnego. Odczuwalna natychmiast dolegliwość zastosowanego środka detencyjnego, wobec osoby której przysługuje domniemanie niewinności, powinna wpływać na powściągliwość w

ich stosowaniu. Ponadto właściwie ukształtowany system uprawnień i gwarancji procesowych powinien stanowić swoistą przeciwwagę represyjności środków przymusu, poprzez właściwą i efektywną kontrolę ich stosowania. Zawsze należy uwzględniać możliwość zaistnienia pomyłki organu procesowego, które zdarzają się w najlepiej funkcjonujących systemach prawnych. W tego typu przypadkach potrzeba korygowania błędnych decyzji organów wymiaru sprawiedliwości uzasadnia potrzebę stworzenia skutecznego systemu kontroli.

Końcowa część rozprawy obejmuje bibliografię, wykaz omówionego orzecznictwa, jak również wykaz akt postępowań poddanych badaniu.

Nadmienić należy, iż podczas omawiania przedstawionych powyżej zagadnień uwzględniono nowelizację kodeksu postępowania karnego z dnia 27.09.2013 r., której wejście w życie większości przepisów przewidziano na 01.07.2015 r.

Janusz Watach